

บทที่ 1

บทนำ

ที่มาและความสำคัญของปัญหา

ในโลกที่ประเทศในภูมิภาคต่างๆ มีความเกี่ยวเนื่องเชื่อมโยงกันทั้งในด้านเศรษฐกิจ การเมือง สังคม และวัฒนธรรมนับตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน การรับรู้เรื่องราวข่าวสารของประเทศต่างๆ ได้กลายเป็นสิ่งจำเป็น โดยเฉพาะอย่างยิ่งเมื่อโลกก้าวเข้าสู่ยุคสังคมสารสนเทศที่ข้อมูลข่าวสารมีความสำคัญต่อการดำรงชีวิตของมนุษย์เทียบเท่ากับปัจจัยสี่ ผู้คนต้องการข้อมูลข่าวสารเพื่อใช้ประกอบการตัดสินใจในการทำกิจกรรมต่างๆ ในชีวิตประจำวัน อย่างไรก็ตาม ด้วยข้อจำกัดด้านระยะทางและเวลา ทำให้ประชากรโลกจำนวนมากไม่มีโอกาสที่จะเรียนรู้เรื่องราวต่างๆ ผ่านประสบการณ์ตรง โดยเฉพาะเรื่องราวเกี่ยวกับประเทศที่อยู่ห่างไกลออกไป แต่กลับได้รับรู้ข้อมูลดังกล่าวผ่านประสบการณ์ทางอ้อม โดยมีสื่อมวลชนเป็นแหล่งข้อมูลที่สำคัญ

Esperança Bielsa (2008) กล่าวว่า ภาพรวมของการเผยแพร่ข่าวสารรอบโลกนับตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบันเป็นไปในลักษณะที่มีองค์กรสื่อเพียงไม่กี่แห่งที่มีอำนาจทางการตลาด อันเป็นผลมาจากกระบวนการรวมศูนย์ (Centralization) การผ่อนคลายการควบคุมระหว่างองค์กร (Deregulation) การแปรรูปรัฐวิสาหกิจให้เป็นเอกชน (Privatization) และการเปลี่ยนมาดำเนินการเชิงพาณิชย์ (Commercialization) ของอุตสาหกรรมสื่อในระดับที่ไม่เคยเกิดขึ้นมาก่อน อย่างไรก็ตาม ในขณะที่ความก้าวหน้าทางด้านเทคโนโลยีการสื่อสารทำให้ช่องทางในการนำเสนอและรับรู้ข่าวสารเปิดกว้างและมีความหลากหลายมากขึ้น แต่จำนวนองค์กรที่สามารถทำหน้าที่รวบรวมและถ่ายทอดข่าวสารได้อย่างมีประสิทธิภาพกลับมีอยู่อย่างจำกัด อีกทั้งองค์กรเพียงไม่กี่แห่งเหล่านี้ยังทวีความมีอำนาจมากขึ้นภายใต้บริบทที่ระบบทุนนิยมและการค้าเชิงพาณิชย์เป็นใหญ่ ส่งผลให้องค์กรสื่ออื่นๆ อีกจำนวนมากที่ขาดศักยภาพทางด้านเงินทุนที่เพียงพอไม่สามารถที่จะรวบรวมหรือผลิตข่าวสารได้อย่างครอบคลุมทั่วถึง และจำเป็นต้องพึ่งพาข้อมูลจากองค์กรดังกล่าว เกิดเป็นการผูกขาดในด้านการเป็นแหล่งข้อมูลของโลกจนนำไปสู่ความไม่สมดุลในเรื่องการไหลเวียนของข่าวสาร โดยเป็นการไหลทางเดียวจากประเทศที่มีองค์กรสื่อที่มีประสิทธิภาพ อุปกรณ์และเทคโนโลยีสื่อสารที่ทันสมัย ไปสู่ประเทศที่ไม่มีความพร้อมในเรื่องดังกล่าว

ในบรรดาสื่อมวลชนที่มีอยู่เป็นจำนวนมาก สำนักข่าวนับเป็นองค์กรสื่อที่มีบทบาทอย่างมากต่อการรับรู้ข่าวสารข้อมูลของประชาชน ในฐานะที่เป็นผู้รวบรวมและถ่ายทอดข่าวสารต่างๆ โดยเฉพาะอย่างยิ่งสำนักข่าวระหว่างประเทศหรือสำนักข่าวนานาชาติ (International News Agencies) ซึ่งมีขอบข่ายการให้บริการในระดับสากล สำนักข่าวเหล่านี้จะรวบรวมข่าวสารเกี่ยวกับประเทศต่างๆ และนำเสนอหรือถ่ายทอดให้แก่ผู้รับสารทั้งในและต่างประเทศ รวมถึงมีการทำข้อตกลงร่วมมือในการแลกเปลี่ยนข้อมูลข่าวสารกับสำนักข่าวแห่งชาติของประเทศต่างๆ หรือระหว่างสำนักข่าวนานาชาติด้วยกันเพื่อประสานผลประโยชน์ในการดำเนินกิจการของตนเอง (ดร.ณี หิรัญรักษ์, 2542) นอกจากนี้ สำนักข่าวนานาชาติชั้นนำส่วนใหญ่ยังมีการจัดตั้งสาขาและสำนักงานเครือข่ายพร้อมทีมบรรณาธิการและนักข่าวในภูมิภาคต่างๆ ของโลก ทั้งนี้เพื่อเพิ่มประสิทธิภาพในการรวบรวมข้อมูลข่าวสารให้สามารถตอบสนองความต้องการของสมาชิกหรือลูกค้าได้กว้างขวางครอบคลุมมากขึ้น

กระแสวิพากษ์วิจารณ์เกี่ยวกับความไม่สมดุลของการไหลเวียนของข่าวสารระหว่างประเทศเริ่มเกิดขึ้นตั้งแต่ปี ค.ศ. 1970 นับตั้งแต่การเปิดให้มีการไหลของข้อมูลข่าวสารอย่างเสรี (Free Flow of Information) ตามข้อเรียกร้องของสหรัฐอเมริกาหลังสิ้นสุดสงครามโลกครั้งที่ 2 เมื่อปี ค.ศ. 1945 โดยสำนักข่าวนานาชาติขนาดใหญ่ของตะวันตก 4 แห่ง ได้แก่ สำนักข่าว Reuters ของอังกฤษ สำนักข่าว AP (Associated Press) กับสำนักข่าว UPI (United Press International) ของสหรัฐอเมริกา และสำนักข่าว AFP (Agence France Presse) ของฝรั่งเศส หรือที่รู้จักกันในนาม Big Four ถูกโจมตีจากนักวิจารณ์และประเทศปริมนตลรอบนอกต่างๆ (Peripheral Nations) ว่าเป็นต้นเหตุหลักของความไม่สมดุลดังกล่าว

สำนักข่าวนานาชาติทั้ง 4 แห่งเป็นสำนักข่าวที่มีฐานะทางการเงินดี มีเทคโนโลยีที่ทันสมัยและบุคลากรที่เพียบพร้อมกว่าสำนักข่าวชั้นรองๆ ลงมา ทำหน้าที่ในการรวบรวมข้อมูลข่าวสารจากประเทศต่างๆ ก่อนที่จะเผยแพร่หรือส่งต่อให้แก่สมาชิกทั้งที่เป็นบุคคลและสื่อมวลชนแขนงต่างๆ รอบโลก สื่อทั้งในระดับชาติและนานาชาติจำนวนมากล้วนต้องพึ่งพาข่าวสารจากสำนักข่าวเหล่านี้ Boyd Barrette (1998, อ้างถึงใน Bielsa, อ้างแล้ว) เปรียบเทียบสำนักข่าวนานาชาติว่าเป็น "องค์กรขายส่งข่าว (News Wholesalers)" ที่มีโครงสร้างพื้นฐานสำหรับการรวบรวมและแพร่กระจายข่าวสารที่มีขนาดใหญ่ที่สุด สำนักข่าวนานาชาติจึงเป็นเสมือนหัวใจและเส้นเลือดหลักในการสูบฉีดข่าวและไหลเวียนข่าวในระบบข่าวสารโลก (Stevenson, 1988, อ้างถึงใน มนทิรา วิโรจน์อนันต์, 2541) สอดคล้องกับคำกล่าวของ McBride (1980) ที่ว่า สำนักข่าวนานาชาติแทบจะเรียกได้ว่าเป็นผู้ควบคุมการไหลและแพร่กระจายข่าวสารของโลกแบบเบ็ดเสร็จ ข่าวสารที่

ประชากรในโลกได้รับกว่า 80% ถูกผลิตและส่งมาจากลอนดอน นิวยอร์ก และปารีส (จิตต์ลักซ์น์ แสงอุไร, 2548) ซึ่งเป็นการชี้ให้เห็นถึงลักษณะการไหลของข่าวสารแบบทางเดียว (One-Way Information Flow) จากประเทศในซีกโลกตะวันตกหรือประเทศที่ร่ำรวยข้อมูล (Information-Rich) ไปยังประเทศในซีกโลกตะวันออกซึ่งเป็นประเทศที่ขาดแคลนข้อมูล (Information-Poor) หรือมีลักษณะเช่นเดียวกับแนวคิดจักรวรรดินิยม โดยเปรียบได้กับจักรวรรดินิยมทางสื่อ (Media Imperialism) ที่ประเทศมหาอำนาจเป็นศูนย์กลาง (Center) ในการส่งข่าวสารไปยังประเทศอื่นๆ รอบนอกที่อยู่ใต้อาณานิคมและด้อยพัฒนา (Periphery)

ความกังวลในเรื่องความไม่สมดุลดังกล่าวได้นำไปสู่การเคลื่อนไหวของกลุ่มประเทศไม่ฝักใฝ่ฝ่ายใดกว่า 90 ประเทศทั่วโลก เพื่อเรียกร้องต่อ UNESCO ให้มีการจัดระเบียบข่าวสารโลกใหม่ (A New Information and Communication Order หรือ NWICO) โดยประเด็นเกี่ยวกับความไม่สมดุลที่เป็นที่ถกเถียงกันในการประชุมของ UNESCO ในปี ค.ศ.1978-1979 ได้แก่ การที่องค์กรข่าวข้ามชาติจากประเทศตะวันตกเป็นผู้ผูกขาดการหาข่าวและการทำข่าวโดยเน้นนำเสนอแต่ข่าวที่เกี่ยวข้องกับประเทศมหาอำนาจทางอาณานิคมหรือประเทศที่สำนักข่าวนานาชาติเหล่านั้นตั้งอยู่ อันได้แก่ อังกฤษ สหรัฐอเมริกา และฝรั่งเศส ในขณะที่มีการนำเสนอข่าวเกี่ยวกับประเทศบริวารรอบนอกซึ่งอยู่ใต้อาณานิคมของตะวันตกและเป็นประเทศด้อยพัฒนา เช่น ประเทศในแถบแอฟริกา ละตินอเมริกา หรือเอเชีย ในปริมาณที่น้อยกว่า อีกทั้งข่าวที่นำเสนอส่วนใหญ่ก็เป็นข่าวในแง่ลบ (Negative News) เช่น ความไร้เสถียรภาพทางสังคม ภัยพิบัติทางธรรมชาติ หรือเหตุการณ์แปลกประหลาดหรือน่าตื่นเต้น (McPhail, 2006) อันจะส่งผลในการสร้างภาพลักษณ์ด้านลบเกี่ยวกับประเทศโลกที่สามในสายตาชาวโลก

ทว่า ประเด็นเรื่องระเบียบข่าวสารโลกใหม่ที่จะเสนอให้มีการไหลของข่าวสารแบบสองทาง (Two-Way Information Flow) อย่างเท่าเทียมระหว่างซีกโลกตะวันตกและซีกโลกตะวันออก กลับไม่ได้รับการตอบรับจากองค์กร UNESCO เท่าที่ควร เนื่องจากข้อเรียกร้องดังกล่าวทำให้ประเทศมหาอำนาจตะวันตกอย่างสหรัฐอเมริกาและอังกฤษซึ่งสนับสนุนหลักการไหลของข่าวสารอย่างเสรีไม่พอใจ จนถึงกับประกาศถอนตัวออกจาก UNESCO ในปี ค.ศ.1985 แนวคิดเรื่อง NWICO จึงต้องล้มเหลวลงในที่สุดและส่งผลให้สำนักข่าวนานาชาติตะวันตกยังคงผูกขาดการเป็นสำนักข่าวของโลกเช่นเดิม ในขณะที่การไหลของข้อมูลข่าวสารก็ตกอยู่ในสภาพไม่สมดุลเรื่อยมา สำนักข่าวเหล่านี้ไม่เพียงแต่แพร่กระจายแบบอย่างของสื่อตะวันตกและคุณค่าข่าวแบบตะวันตกไปทั่วโลกเท่านั้น แต่ยังมีส่วนในการกำหนดเนื้อหาทั้งทางตรงผ่านการจัดหาข่าวให้แก่สมาชิก และทางอ้อมผ่านการกำหนดว่าสิ่งใดมีคุณค่าความเป็นข่าว ประเด็นใดควรได้รับความสนใจก่อน หรือ

เหตุการณ์ควรรู้นำเสนอในแง่ใด (Bielsa, อ้างแล้ว) สำนักข่าวนานาชาติในฐานะองค์กรที่ทำหน้าที่รวบรวมและแจกจ่ายข่าวให้แก่หนังสือพิมพ์และสื่อต่างๆ ทั่วโลก จึงมีบทบาทสำคัญในการกำหนดวาระข่าวสารของโลกในระดับนานาชาติ (Boyd Barrette and Rantanun, 1998 อ้างถึงใน Thussu, 2000)

จิตลักษณะ แสงอุไร (อ้างแล้ว) ชี้ว่า รูปแบบการจัดการองค์กรของสำนักข่าวเหล่านี้มีลักษณะเหมือนกับรูปแบบการจัดการองค์กรธุรกิจอื่นๆ ที่มีผลประโยชน์ครอบคลุมไปทั่วโลก หลักการเกี่ยวกับการไหลของข่าวสารที่เป็นอิสระเปรียบเสมือนเกราะที่ป้องกันความอิสระของสำนักข่าวในการถ่ายทอดข่าวสารและความเห็นเกี่ยวกับเหตุการณ์ในประเทศด้อยพัฒนาโดยไม่ต้องคำนึงถึงความรับผิดชอบทางด้านสังคม กฎหมาย ความต้องการ และประโยชน์ของประเทศโลกที่สาม โดยเฉพาะอย่างยิ่งประเทศที่พยายามเปลี่ยนโครงสร้างพื้นฐานหรือสถานภาพเดิมของตน สภาพการณ์ที่เป็นอยู่นี้มีอิทธิพลต่อการรายงานข่าวระหว่างประเทศซึ่งสำนักข่าวเหล่านี้ผูกขาดอยู่เกือบทั้งหมด ผลประโยชน์ในทางการเมืองและเศรษฐกิจของระบบข้ามชาติคือหลักเกณฑ์ที่ใช้ในการคัดเลือกข่าวเพื่อรายงาน ระบบสื่อสารมวลชนซึ่งมีลักษณะเป็นธุรกิจข้ามชาติเหล่านี้สามารถแทรกซึมหรือมีอิทธิพลทางด้านวัฒนธรรมในประเทศโลกที่สาม สามารถทำให้ประชาชนในประเทศเหล่านี้ยอมรับค่านิยมของประเทศที่เป็นเจ้าของธุรกิจข้ามชาติ หรือที่เรียกว่าจักรวรรดินิยมทางวัฒนธรรม (Cultural Imperialism)

อย่างไรก็ตาม เมื่อโลกเข้าสู่ยุคโลกาภิวัตน์ (Globalization) แห่งทศวรรษที่ 1990 เริ่มมีการพูดถึงการสื่อสารไร้พรมแดนซึ่งเกิดจากอิทธิพลของเทคโนโลยีการสื่อสารที่พัฒนาไม่หยุดยั้งและบทบาทขององค์กรสื่อข้ามชาติขนาดใหญ่ที่มีทั้งแข่งขันและร่วมมือกันในกิจกรรมการสื่อสารของโลก ปรัชญาการณโลกาภิวัตน์ทางการสื่อสาร (Globalization of Communication) อันเป็นผลมาจากการพัฒนาเทคโนโลยีเครือข่ายและอินเทอร์เน็ตซึ่งถือเป็นสื่อใหม่ที่มีความเป็นประชาธิปไตยสูงในยุคโลกาภิวัตน์ ทำให้การติดต่อสื่อสารและรับรู้ข้อมูลข่าวสารของคนในโลกเป็นไปอย่างสะดวกและรวดเร็วมากขึ้น เกิดการเชื่อมโยงกันโดยข้ามข้อจำกัดทางพื้นที่ทางเวลา สื่อมวลชนซึ่งเป็นองค์กรที่ต้องใช้ประโยชน์จากเทคโนโลยีดังกล่าวในการติดต่อสื่อสาร รวบรวมและนำเสนอข้อมูล ระบบสื่อสารมวลชนระหว่างประเทศภายใต้อิทธิพลของโลกาภิวัตน์มีส่วนทำให้โลกที่แสนกว้างใหญ่ถูกลดขนาดลง ผู้คนในประเทศต่างๆ สามารถรับรู้ข่าวสารของกันและกันได้อย่างรวดเร็วเสมือนอยู่ในหมู่บ้านเดียวกัน ในขณะที่เทคโนโลยีอย่างโทรศัพท์มือถือหรือระบบอินเทอร์เน็ตไร้สายก็ถูกลดขนาดและราคาลง จนประเทศที่มีขนาดเล็กกว่า รวมถึงปัจเจกบุคคลสามารถมีอำนาจในการเป็นผู้ส่งสารได้

ในขณะที่เดียวกันปรากฏการณ์โลกาภิวัตน์ทางการสื่อสารที่มีส่วนเพิ่มระดับความสัมพันธ์หรือความเกี่ยวเนื่องเชื่อมโยงกันระหว่างประเทศต่างๆ ในโลก โดยเฉพาะด้านเศรษฐกิจ ยังนำไปสู่การบูรณาการข้ามชาติของธุรกิจต่างๆ ทั้งการครอบครองซื้อหรือการควบรวมกิจการ โดยเฉพาะอย่างยิ่งในธุรกิจสื่อบนพื้นฐานของหลอมรวมทางเทคโนโลยีเพื่อให้สามารถผลิตสื่อได้ครอบคลุมในทุกแขนง

ปรากฏการณ์ดังกล่าวส่งผลให้ภาพของการแลกเปลี่ยนไหลเวียนของข่าวสารระหว่างประเทศไม่ใช่ภาพมิติเดียวที่มีการไหลไปในทิศทางเดียวอีกต่อไป แต่เป็นภาพที่เต็มไปด้วยความซับซ้อนปนเป่า แหล่งผลิตข่าวสารมีอยู่ทั่วโลกและการไหลของข่าวสารก็มีหลายทิศทางมากขึ้น (Multi-Way Information Flow) ทฤษฎี “จักรวรรดินิยมทางวัฒนธรรม” จึงถูกหยิบยกขึ้นมาวิพากษ์วิจารณ์อีกครั้งหนึ่งว่าไม่น่าจะใช้อธิบายแบบแผนการผลิต การแจกจ่ายและการบริโภคสื่อที่ซับซ้อนเช่นนี้ได้ นักวิชาการจำนวนมากเริ่มอธิบายปรากฏการณ์ของโลกจากมุมมองใหม่ๆ เพื่อทำความเข้าใจบทบาทที่แท้จริงของสื่อในกระบวนการครอบงำและพึ่งพากันในบริบทของโลกยุคใหม่ (วิภา อุตมฉันทน์, 2541, อ้างถึงใน กรชนก รักษาเสรี, 2546)

ในกรณีของสำนักข่าวนานาชาติ ก็ได้เริ่มมีการเปลี่ยนแปลงในเรื่องการผูกขาดการนำเสนอข่าวสารโดยสำนักข่าวจากตะวันตกเช่นกัน เมื่อประเทศต่างๆ ในโลกมีความเกี่ยวข้องเชื่อมโยงกันอย่างใกล้ชิดมากขึ้นจากอิทธิพลของโลกาภิวัตน์ ทั้งในเชิงการเมือง เศรษฐกิจ และสังคม ความต้องการข่าวสารเกี่ยวกับประเทศอื่นๆ นอกเหนือจากประเทศตะวันตกก็เพิ่มมากขึ้น ในขณะที่โลกาภิวัตน์ทางการสื่อสารและความก้าวหน้าทางเทคโนโลยีต่างๆ ก็มีส่วนช่วยให้สำนักข่าวจากโลกตะวันออกซึ่งเคยเป็นสำนักข่าวชั้นรองสามารถเข้ามามีบทบาทในวงการสื่อสารมวลชนของโลกมากขึ้น หรืออีกนัยหนึ่งก็เป็นเสมือนกระบอกเสียงของโลกตะวันออกในการท้าทายกระแสข่าวจากตะวันตก ตัวอย่างเช่น สำนักข่าว Aljazeera ที่เป็นตัวแทนของประเทศในตะวันออกกลาง หรือสำนักข่าว Xinhua ของจีนที่พัฒนาจากการเป็นสำนักข่าวของพรรคคอมมิวนิสต์จีนมาให้บริการในระดับนานาชาติ

โดยภาพรวม เราอาจตั้งสมมติฐานในเชิงทฤษฎีได้ว่า โลกาภิวัตน์ทางการสื่อสาร มีส่วนช่วยให้สำนักข่าวในโลกตะวันออก สำนักข่าวแห่งชาติ รวมถึงแหล่งข่าวอื่นๆ ที่มีขนาดเล็กกว่า มีอำนาจในการส่งข่าวแลกเปลี่ยน หรือสามารถนำเสนอข่าวเพื่อแข่งขันกับสำนักข่าวนานาชาติชั้นนำได้ ซึ่งก็เท่ากับว่า อำนาจของสำนักข่าวที่เคยเป็นศูนย์กลางข้อมูลของโลกถูกลดทอนลง

ยิ่งไปกว่านั้น หากมองในระดับปลีกย่อย ในกรณีของสำนักข่าวนานาชาติที่ปัจจุบันมีการตั้งสำนักงานย่อยในต่างประเทศ รวมถึงมีการจ้างนักข่าวที่เป็นคนท้องถิ่นของประเทศนั้นๆ (Local Correspondent) อำนาจในการกำหนดหัวข้อหรือเลือกประเด็นข่าวที่จะนำเสนอของนักข่าวเหล่านี้ น่าจะมากขึ้นด้วยตามสมมติฐานข้างต้น โดยเฉพาะอย่างยิ่งในปัจจุบันที่นักข่าวสามารถพิมพ์และส่งข่าวเข้าสู่สำนักข่าวได้โดยผ่านช่องทางการสื่อสารไร้สายบนอุปกรณ์ไร้สายอิเล็กทรอนิกส์อย่าง โทรศัพท์มือถือหรือเครื่องช่วยงานส่วนบุคคลแบบดิจิทัล (Personal Digital Assistance หรือ PDA) รวมถึงสามารถจัดหาข่าวให้แก่สาธารณะได้โดยตรงผ่านทางพื้นที่สื่อดิจิทัลที่มีอยู่ เช่น เว็บไซต์ (Bielsa, อ้างแล้ว) นับเป็นความท้าทายใหม่สำหรับสำนักข่าวนานาชาติ ว่าเทคโนโลยีดังกล่าวจะมีส่วนในการลดอำนาจการควบคุมของสำนักงานใหญ่ของสำนักข่าว และเพิ่มอำนาจและอิสระในการเลือกทำข่าวแก่นักข่าวที่ประจำอยู่ที่สำนักงานย่อย ในฐานะที่เป็นผู้รักษาช่องทางการสื่อสารหรือผู้เฝ้าประตูข่าวสาร (Gatekeeper) ชั้นแรกสุด หรือไม่ อย่างไร ซึ่งถ้าหากเทคโนโลยีดังกล่าวมีส่วนในการเพิ่มอำนาจให้แก่ผู้เขียนข่าวจริง ก็น่าจะทำให้เกิดการผสมผสานระหว่างคุณค่าข่าวของสำนักข่าวนานาชาติกับมุมมองของผู้นำเสนอข่าวที่เป็นท้องถิ่น อันจะนำไปสู่การเปิดพื้นที่ให้ข้อมูลข่าวสารจากประเทศบริวารรอบนอกได้ออกสู่สายตาชาวโลก ซึ่งก็น่าจะช่วยเพิ่มความสมดุลด้านคุณภาพหรือเนื้อหาข่าวสาร อีกทั้งยังจะมีส่วนทำให้ปริมาณข้อมูลข่าวสารที่ไหลเวียนเกิดความสมดุลระหว่างประเทศในซีกโลกตะวันตกและตะวันออกมากยิ่งขึ้นด้วย

ในกรณีของประเทศไทย สำนักข่าวนานาชาติหลายแห่งได้เข้ามาตั้งสำนักงานย่อยเพื่อทำข่าวเกี่ยวกับประเทศไทยเพื่อนำเสนอในระดับนานาชาติ อาจมองได้ว่า การที่สำนักข่าวเหล่านี้มีสำนักงานใหญ่ในประเทศแม้เป็นผู้กำหนดนโยบาย แนวทางในการทำงาน รวมถึงทิศทางของข่าวที่นำเสนอตามอิทธิพลของจักรวรรดินิยมเชิงโครงสร้าง (Structural Imperialism) และระบบศูนย์ข่าว (Bureau System) ของสำนักข่าวต้นสังกัด ที่กำหนดให้สำนักข่าวเครือข่ายต้องส่งข่าวที่รวบรวมหรือผลิตได้ให้แก่สำนักข่าวใหญ่เพื่อทำการคัดกรองก่อนที่จะส่งต่อหรือเผยแพร่ให้แก่สมาชิกข่าว (Boyd Barrette, 1980, อ้างถึงใน นพคุณ สุนทรหงส์, 2542) ก็ไม่ต่างอะไรกับการตอกย้ำรูปแบบการไหลของข่าวสารแบบทางเดียว เนื่องจากข้อมูลทุกอย่างต้องผ่านการคัดเลือกและถูกควบคุมจากคุณค่าข่าวและมุมมองของสำนักข่าวต้นสังกัดแทบทั้งสิ้น

แต่หากมองตามทฤษฎีโลกาภิวัตน์ทางวัฒนธรรมแล้ว ก็ทำให้เกิดข้อสงสัยว่า ในกระบวนการทำข่าว นักข่าวมีส่วนในการต่อรอง กล่าวคือ มีอำนาจในการตัดสินใจ และคัดเลือกประเด็นและทิศทางของข่าวสารที่ไม่ได้มาจากศูนย์กลางเท่านั้นหรือไม่ และโดยเฉพาะอย่างยิ่ง

โลกาภิวัตน์ทางการสื่อสาร เทคโนโลยีเครือข่ายและอุปกรณ์สื่อสารที่ทันสมัยต่างๆ มีส่วนช่วยเพิ่มความสามารถของนักข่าวในการทำข่าว และกำหนดประเด็นข่าวที่เป็นอิสระจากการควบคุมของระบบสำนักข่าวต่างประเทศ (Bureau System) หรือไม่ อีกทั้งยังเป็นที่น่าสนใจว่าโลกาภิวัตน์ทางการสื่อสารได้นำไปสู่การบูรณาการข้ามชาติของธุรกิจสื่อผ่านการหลอมรวมทางเทคโนโลยี รวมถึงได้เปิดพื้นที่ให้เนื้อหาจากท้องถิ่นได้ไปปรากฏสู่สายตาโลกผ่านองค์กรสื่อข้ามชาติเหล่านี้หรือไม่ นอกจากนี้ ยังเป็นเรื่องที่น่าสนใจว่า ภายใต้กระแสแห่งโลกาภิวัตน์ สำนักข่าวมีกระบวนการปรับตัวที่สอดคล้องกับพลวัตดังกล่าวอย่างไรบ้าง ทั้งจากการผันผ่านของเวลาในยุคสมัยแห่งอุดมการณ์และบริบททางการเมือง เศรษฐกิจ และสังคมที่เปลี่ยนไป นโยบายและกระบวนการผลิตได้เปลี่ยนแปลงไปหรือไม่ อย่างไร

จากสมมติฐานข้างต้น ผู้วิจัยจึงสนใจที่จะศึกษากระบวนการทำงานของสำนักข่าวและบุคลากรข่าวของสำนักข่าวนานาชาติประจำประเทศไทย โดยเลือกศึกษาสำนักข่าวนานาชาติชั้นนำของโลก 2 แห่งที่มีสำนักงานย่อยในประเทศไทย ได้แก่ สำนักข่าว Reuters ซึ่งเป็นหนึ่งในอดีตสำนักข่าวในกลุ่ม Big Four ที่ยังดำเนินการมาจนถึงปัจจุบันและได้รับความเชื่อถือจากสำนักข่าวและสมาชิกข่าวทั่วโลก อีกทั้งยังได้ควบรวมกิจการ (Horizontal Integration or Horizontal Merger) กับบริษัท Thomson Corporation ซึ่งเป็นผู้ให้บริการข้อมูลทางการเงินรายใหญ่จากแคนาดา ในปี ค.ศ. 2007 และกลายเป็นหนึ่งในผู้ให้บริการทางการเงินและข่าวสารรายใหญ่ที่สุดของโลกภายใต้ชื่อ Thomson Reuters (วิกิพีเดีย, 2554) และสำนักข่าว Xinhua ของจีน ในฐานะสำนักข่าวประเทศโลกที่สองที่ก้าวขึ้นมาเป็นสำนักข่าวแถวหน้าของโลกที่ให้บริการในระดับนานาชาติ ด้วยจำนวนสาขากว่า 117 สาขาทั่วโลก

ทั้งนี้ ผู้วิจัยจะทำการศึกษาว่า ภายใต้ระบอบการปกครองที่แตกต่างกันของประเทศต้นกำเนิดสำนักข่าว คือ ระบอบประชาธิปไตยในกรณีของสำนักข่าว Reuters และระบอบคอมมิวนิสต์ในกรณีของสำนักข่าว Xinhua เมื่อเข้ามาอยู่ในประเทศไทย สำนักข่าวทั้ง 2 แห่งนี้มีกระบวนการทำงานที่แตกต่างกันหรือไม่อย่างไรในกระบวนการทัศน์แห่งโลกาภิวัตน์ (Paradigm of Globalization) และโลกาภิวัตน์ทางการสื่อสาร นับตั้งแต่การบริหารจัดการ กระบวนการทำข่าว เนื้อหาที่น่าสนใจ และอำนาจต่อรองของนักข่าว โดยดูว่าโลกาภิวัตน์ทางการสื่อสารส่งผลให้บุคลากรข่าวชาวไทยที่ทำงานภายใต้องค์กรระดับโลกอย่างสำนักข่าวนานาชาติมีอำนาจในการที่จะตัดสินใจและต่อรองเพิ่มมากขึ้นหรือไม่ เพื่อทดสอบข้อสันนิษฐานที่ว่า สังคมแห่งข้อมูลข่าวสารระดับโลกที่เรียกว่า “โลกาภิวัตน์ทางการสื่อสาร” นี้ ส่งผลให้เกิดความสมดุลของการไหลเวียนของข่าวสารทั้งในด้านปริมาณและด้านคุณภาพมากขึ้น ตลอดจนเพื่อศึกษากระบวนการและโครงสร้างการทำงานของสำนักข่าวนานาชาติในประเทศไทยภายใต้อิทธิพลของโลกาภิวัตน์ทางการสื่อสาร

โดยจะพิจารณาใน 3 ประเด็น ได้แก่ การควบรวมธุรกิจแบบแนวนอน (Horizontal Integration) การหลอมรวมสื่อ (Media Conglomerate) และการทำเนื้อหาให้เป็นท้องถิ่นหรือโลกาภิวัตน์เชิงเนื้อหา (Localization or Globalization in Content)

วัตถุประสงค์ของงานวิจัย

เพื่อมุ่งตอบคำถามต่อไปนี้

1. โครงสร้างการทำงานของสำนักข่าวนานาชาติประจำประเทศไทยในปัจจุบันเป็นอย่างไร
2. กระบวนการในการผลิตและคัดเลือกข่าวสารของสำนักข่าวนานาชาติประจำประเทศไทยเป็นอย่างไร
3. โลกาภิวัตน์ทางการสื่อสารส่งผลต่อกระบวนการทำงาน ประเภทข่าวที่น่าสนใจ และการกำหนดประเด็นข่าวของสำนักข่าวนานาชาติประจำประเทศไทยหรือไม่ อย่างไร

ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ

1. มองเห็นภาพรวมของกระบวนการทำข่าวของสำนักข่าวนานาชาติประจำประเทศไทย และเกิดความเข้าใจหลักการในการทำงานขององค์กรข่าวข้ามชาติ
2. เกิดความเข้าใจถึงปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อการทำงานของบุคลากรข่าวภายใต้องค์กรระดับโลก
3. สร้างความเข้าใจเกี่ยวกับบทบาทของโลกาภิวัตน์ทางการสื่อสารต่อสำนักข่าวนานาชาติประจำประเทศไทย

นิยามศัพท์

สำนักข่าวนานาชาติ หมายถึง สำนักข่าวต่างประเทศที่มีขอบข่ายการให้บริการข่าวสารทั่วโลก โดยจะมีสาขาย่อยหรือสำนักงานเครือข่ายกระจายอยู่ตามภูมิภาคต่างๆ ทำให้สามารถรายงานเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นในพื้นที่ทั่วโลกได้อย่างรวดเร็ว อีกทั้งยังเป็นศูนย์กลางและแหล่งข่าวที่สำคัญของสำนักข่าวและสื่อมวลชนภายในประเทศของประเทศต่างๆ ทั่วโลก ในงานวิจัยนี้จะใช้หมายถึงสำนักข่าว 2 แห่ง ได้แก่ สำนักข่าว Reuters และสำนักข่าว Xinhua

สำนักข่าวนานาชาติประจำประเทศไทย หมายถึง สาขาย่อยของสำนักข่าวนานาชาติที่ตั้งอยู่ในประเทศไทย ซึ่งในที่นี้หมายถึง สาขาย่อยของสำนักข่าว Reuters และสำนักข่าว Xinhua ที่อยู่ในประเทศไทย

โครงสร้างการทำงาน หมายถึง ลำดับชั้นของอำนาจในการตัดสินใจและการทำงานของหน่วยงานต่างๆ ภายในสำนักข่าวนานาชาติ การแบ่งอำนาจการควบคุมและกำหนดนโยบายของสำนักข่าว โดยเริ่มตั้งแต่สำนักงานใหญ่ที่ประจำยังประเทศต้นกำเนิดของสำนักข่าว สำนักงานใหญ่ประจำภูมิภาค สำนักงานประจำประเทศ ได้มาจนถึงกองบรรณาธิการประจำสำนักข่าว และตัวนักข่าว โดยในที่นี้จะใช้หมายถึงลำดับชั้นของอำนาจในการตัดสินใจและการทำงานของสำนักข่าวนานาชาติประจำประเทศไทย 2 แห่ง คือ สำนักข่าว Reuters และสำนักข่าว Xinhua

กระบวนการในการผลิตและคัดเลือกข่าวสาร หมายถึง ขั้นตอนในการผลิตข่าวของสำนักข่าวนานาชาติ เริ่มตั้งแต่การประชุมกองบรรณาธิการเพื่อกำหนดประเด็น การมอบหมายงานให้นักข่าว การหาข่าวและข้อมูล การเขียนและส่งข่าวให้แก่สำนักงานย่อย จนถึงการคัดเลือกข่าวของกองบรรณาธิการประจำสำนักงานว่าข่าวใดเหมาะสม ก่อนที่จะข่าวจะถูกส่งไปยังสำนักงานประจำภูมิภาคหรือสำนักงานใหญ่เพื่อนำออกเผยแพร่ ลักษณะของหัวข้อข่าวและเนื้อหาที่น่าสนใจ ความแตกต่างในระดับนโยบายและระดับปฏิบัติของข่าวที่ถูกนำเสนอออกไป

โลกาภิวัตน์ทางการสื่อสาร หมายถึง ปรากฏการณ์ทางการสื่อสารอันสืบเนื่องมาจากพัฒนาการและแพร่กระจายของเทคโนโลยีเครือข่ายและเทคโนโลยีดิจิทัล (Digitization of Information and Media) ซึ่งปรากฏให้เห็นอย่างเด่นชัดในคริสต์ทศวรรษที่ 1990 ที่ช่วยเพิ่มศักยภาพในการติดต่อสื่อสารและเชื่อมโยงกันโดยข้ามข้อจำกัดทางพื้นที่และเวลา และนำไปสู่การบูรณาการข้ามชาติของธุรกิจสื่อบนฐานของการหลอมรวมทางเทคโนโลยี และปรากฏการณ์ของเนื้อหาท้องถิ่นในสื่อระดับโลก (ข้ามชาติ)